

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Tradiții și credințe din Țara Lăpușului

La moară

Bărbatu meu o avut moară. El o făcut-o, o pregătit tăt. Vineu oamini cu caru cu dipturi. Și era plină moara de dipturi cât încăpé în ié. Și măcina și zăua și în prund, n-o măcinat, nu s-o dus lumea că acolo luau 12 kile din sută, dint-o majă 12 kile. El o zăs că: „Mie mi-i bugăt 10 kile, nu ieu mai mult.” El o luat 10 kg din sută pentru ce o măcinat și plus curentu și câte o fost acolo. Și o tăt vinit oamini cu carăle. Vineu și cu dipturile în moară și lăsau dipturile acolo și iar vineu după ele. Api era o laițucă aici la poartă, îi zăcem „la poduț.” Și api vineu oamini acici și de pă ceie uliță și di pă ceielaltă. Să strângeu acole în povești. Amu poți sta că nu vine nime. Amu au tv, au radio, tăte bunătățile ni le-o dat Dumnezău. Făină o fost cum ai avut holdă și ai măcinat, ai săpat și ai sãmănat grâu. Să făcea grâu la noi. Înainte de colectiv cât grâu ai avut, l-ai dus că te-o obligat să îl duci la batoză și să-l îmblătești. Api erau muncitorii și luau patru kile dint-o majă. Api de-ai avut 10 măji bine, api de ai avut două, bine, patru n-o fost a tăi. Și 7 pântru batoză, pântru ce și l-o-mblătit. Că așa o fost rândurile. Pă când o venit colectiv o pus și îngrășăminte și l-o tratat, s-a făcut tare mândru grâu și p-acia. Înainte de colectiv, de te vide venind cu un snop acasă, c-o fo și năcăjiți oamini, o vinit cu 2, 3 snopi oamini și i-o-mblătit acoale și ori c-o fiert grăunțele de grâu ori că le-o măcinat pă râșniță, că era râșniță așe 2 ptietrucă. Că n-o avut ce mânca atunci. O fo cote și n-ai avut ce zăce nimnică. O fo cote de trunchi, să duci de la Băiuț la sirisău, la gatăr. Carne de porc, carne de vită ai dat. De ai avut o vită bolnavă, n-ai avut voie s-o tai, fără s-o duci acolo să plătești cota de carne. Pă vremuri o fo moară în centru, o moară din lemn pă apă. Și dinsus de sat de la podu cela ce trece apa să margă la Băiuț, dincoace de pod o fost moară pă apă. Era făcut hăitaș de oprit apa și de la hăitaș o vinit pă râu până ce-o vinit la moară și-o purtat roata. Și-o fo dinjos la Melintean la ptiuă, de la Ionu lui Marton peste apă. Acolo tăt moară de aceie o avut pă apă până o vinit curentu. Că nu o fo nici curent, aveam loampă cu petrol. Așe o fost.

Claca

Dacă ai avut de spart o casă ori să faci casă, apoi méréu oamini cu buiugu și lucrau s-ajute, până într-un timp. Amu poți a o sparge, face ce face și stă pă uliță și râde. Aduceu

lemnele cu carăle, cine făcea casă din nou. Și strânge clacă, le face clacă cu joc, cu mâncare. Făcea plăcintă în cuptor, așa o fost, cât un pupuc. Mai un ptic de cureți umplut, cu păsat, că orezul nu l-am văzut până când m-am măritat în '58. Atuncia am aflat orez, n-o fo nici bani. Duceu și muzicanți la clacă de pă aici, așa cum o fost. Făceau clacă la spart casă, la dus de lemne, la dus de gunoi iarna; cine n-o avut trăsură apoi o chemat din sat ca să-i ducă o cărare de gunoi. Dacă n-o avut trăsură n-o avut nici gunoi. Și chema 5, 10, 20 de oameni după cum i-o fo și locu, să-i umple locu de gunoi. Și api băga și muzicanți și le face mâncare. Și după ce mâncau scoteu mesăle și jucau. O fo și locuri bune în sat și locuri rele bântuite în tăta forma o fost și o ales care, unde și cum o putut. Când întinde tălpile la casă în tăietura ceie tăie un cocoș ori găină și îi pune capu acolo. N-o fo fundație, s-o pus niște legături, niște bolovani mari pă olaltă și să stăie tălțile cele să le achețe cu săcurea deolaltă. Api în creștătura ceia pune capu de la cocoș. Pune bolovani ceia mari de râu și pă când gată aduce ptietrii de cele mici ce le mănâncă găinile, să le sfarme acolo. Și bagă pă sub talpa ceie de lemn. Așa o fo fundația. Și mai puneu și ai acolo la fundația căsî. Api ai mai puneu și primăvara când ieșeu la plug. Lua ai și unge coarnele plugului și marhăle, le face așa o cruce pă șele, la cal, vacă, bou. Să fugă duhurile cele rele. Că tăt zăce că-i Fata Pădurii. Da n-o fo cruci atunci. Doamne, iartă-mă, că amu acicia și până în Dohot îs 4 cruci. Acicia într-un miez de loc. La fântână o fo de mai demult. Apoi o pus la Maria Măriuți, la Podea, la Deorde, la Ileana, mai pă vale în două locuri. Demult, n-o fo numa undeva și undeva. Amu acicia în Dohot o fost și mai demult. Povestea badea Leșii de-acicia, un om bătrân. O zăs că o fo la oi. Și o disat că îi noaptea cu oile pă luncă pă la Ghiduț, pân otavă. Și-o văzut pă Ghiduț că vine de-acolo din Băiuț, amu el așa o gândit că l-a prinde și-a da cu el de tătăhuc s-a sparge. Pă când s-o aproptiet de el o fost o babă, n-o fost Ghiduț. O zăs: „Asta o ieu de cap și dau cu ie de n-o vede nime.” Pă când s-o rădădit, n-o apucat numa la jerunți o ajuns de o prins-o. O fo știi Dumnezeu cât de lungă. Și-o pticat peste el. El o visat în colibă și o dat cu pumnii în furca colibdii până i s-o umflat mânurile. Până n-o mai știut ce bai are, până trezātu-s-o. Vai, de mine și de mine. Zice: „Ș-api m-am bătut cu coliba până nu mi-o fo bune mânurile de nimic un dărab de vreme. Aceie o fo Fata Pădurii de bunăsamă de aia o disat el așa. Api nu știu că fost-o ori n-o fost.”¹

Jocul

Când eram tânără umblam la joc duminică neapărat. Pe la 14, 15, 16 ani intrai la joc. Și dacă aveai băiat cu care să fii sigură că poți, că te ia la joc ca să nu stai, atunci îți puneți barșoane pă cap și cipcă în coadă; să fii sigură că vei juca toată ziua. Nu să meri să stai împopoțonată și să nu te joace nime. Aia era un lucru foarte rușinos. Plus de asta, seara după ce o sfințat soarele, trebuie să te duci acasă. Zăceu părinți când merem la joc: „Să nu te prindă Jocu liptiilor”. Țăla era ultimul joc. Erau fete pă care nu le juca nime, ele erau liptiile. Și fetele care aveau băiat rămâneau până la ultimele două jocuri; când era soarele

¹ Performeră Palaga Filip, 84 ani, Lăpuș, 2020.

de-o rudă de deal, trebuia să fie fata acasă. Dacă nu era acasă, altu nu mai mere la joc, era regulă.²

Și atunci feciorii nu mai aveau cu cine juca și jucau cu cine o rămas, cu care stăteau lângă păreți. Erau fete mai multe, nu să știeu gospodări, nu aveau un băiat care să le atragă. La noi să chema cu capu, băieții stăteau deoparte, fetele deoparte. Și din mulțimea de băieți care era acolo, tu știei cam cine, cum și îți făcea semn cu capu, nu să striga pă nume. Și știei să te duci. A Moșcoleanului era un băiat foarte măreț. Dar în schimb multă pregătire nu avea, dar era prezentabil fizic. Și mai viné pă la noi, da era foarte țațoș. Și o vinit și o zâs:

- Tu, duminică vii la joc! Și joci numa cu mine, de nu, altu cu mine ai terminat.

Eu când o zis așa, am zis:

- Bine!

M-am dus duminică la joc, m-am dus la un joc, două ș-am zâs: „Noa, lasă!” Aveam băiat pe care-l aveam la mână oricând. În orice impas aș fi intrat, eu l-am avut la mână, am avut cu cine mere la joc cu altu. Erau fete care știeu foarte bine să joace. Și tu ca băiat luai pă aia care știe să joace. Cu ăsta cu care am promis, da n-am jucat decât un dans sau două cu el, o trecut vreo 6 săptămâni și n-o mai venit la noi. Și mă trezesc cu el într-o sară. Atunci nu ieșeau fetele în sat, feciorii mergeau la fete sara. Și zice:

- Ha! Văd că nici nu te interesează! N-am fost la voi de șase săptămâni!

- Da ce să mă intereseze? Ț-am greșit cu ceva?

- Ai zis c-o să joci numa cu mine!

- Nu, nu avem nimic care să mă țină legată, nu suntem nici logodiți. Și după aia iar o fo la locu lui.

Eu deja vorbeam cu bărbatu meu și tot venea Ocsi. Atâta o fo de năuc, habar n-o avut. Și o zâs cătă bărbatu meu:

- Merem desară la Măriucă?

- Bărbatu meu o zâs:

- Merem!

- Bărbatu meu știe, că deja avem discuții de căsătorie. Erau și așe băieți.

Pă vremea aia ai avut de unde aleje. Fecioru ducé fata la horincă. Să adunau 3, 4 băieți fiecare cu pereche, dar ziua. Și discutau băieții, beu un pahar de horincă. Dar atât.

Eu am prins puțin vergel, era pe terminate. Se făcea Lăsare de săc la posturi, postul Crăciunului și postul Paștelui. Și aia să făcea duminică sara. Noa, atunci avei pereche. Dansai numa cu un singur băiat care te invita. Și băiatu ducea țuică. Și la miez de noapte viné mama fetii cu plăcintă, un rând de cârnați și coaste și iar o plăcintă, un rând de cârnați și coaste. Și aranjat în ștergare să pune nainte. Plăcinte cu cârnați și cu coaste fripte, friptură de porc. Și mama mere înapoi acasă. Tineretu din dansu lor le oferea un dans, Dansu bătrânilor. Vergelul ținea 3 zile. Începea în zua de Crăciun cu același fel de mâncare, băiatu ducea țuică, fata mâncare. Și la ospăț la nuntă merjei de acasă cu o jumătate de țuică și gazda îți puné pă masă o plăcintă coaptă în cuptor, fără ulei, așa un pup și brânză înăuntru.

² Performer Nicolae Pop (Dinu), 60 ani, Lăpuș,, 2020.

Și cu aia era tătă sara, să țâne până la 12-1 noaptea, cu sticlele închina fiecare: „Trăiești măi, Deorde, trăiești măi, Niculae!” Și după aia să scotea vesela din casă și era jocu. Cu plăcinta aia era tătă noaptea.

Guiăș să face la anumite festivități la o clacă la cules mălai, la desfăcat de mălai, la fân, să face guiăș la clăcile de vară. Și să făcea clacă de tors toamna, când aveam eu vreo 13 ani. Atunci toată lumea să îmbrăca cu cânepa. Erau necesare, trebuia să poți face haine pântru tătă casa. Și dacă avea femeia copil mic sau mai mulți copii și nu reușea să toarcă, făcea clacă. Și mereu și ne dădea o bucată de cânepă, ne adunam, plin în casă era, fete și femei torceu. Și ne servea cu un pic de mâncare la sfârșit. Sau dacă nu în sara ceie, ne aduna în altă zî și ne băga și un muzăcant. Eu eram mică și mă trimitea mămuca în locu ei să torc. Atunci știe să torci. Îndrugai cu druga cu firu ce trebuia să fie mai gros. Făceam și sac, să duci mălai la moară. Îl făceai în tiară, în patru iță cu ceva mai gros. Și amu am pă un fund de lădoi, i-am păstrat. Nici ață să coasăm hainele nu era. Torceam din fuior, ăla de prima clasă care era hecelat, torceam subțare, subțare și era fus, pe care-l dădem pă pticior și răsucem două fire laolaltă și cu ăla coseam cămași, poale lipideu. Totul să făcea numa din mână. Femeia era și pentru așa ceva și vara la câmp la vaci. Femeia o fost foarte solicitată pă vremurile alea. Toamna să-i fie lâna spălată, cânepa lucrată până nu ninje. Și până la Crăciun lucru din lâna să-i fie gata și pânura pântru cioareci, pântru căput, să-i fie făcută. Și după sărbători, dăcem bătaie la cânepă să putem face cămașă, poale, ce ne trebuia. Și primăvara era întrebare: „Tors-ai câlți? C-amu-i zî de primăvară!” Trebuia să ai pânză întinsă la soare că atunci nu era înălbitori. O puneai la soare tăt pă ceie față și o udai de 2, 3 ori pă zî. Și iar o puneai și soarele o albea. Rămânea o parte albă, albă și pă ceie parte să cunoștea că-i dosu, că nu era albă. De 2, 3, 4 ori cum erai acasă, o băgai la muiet și o întindei din nou când era soare.

Cum bdilește lelea pânza
Tăt așă și iar așă.

Toată lumea trebuia să știe să coasă. Dar mai erau și cum o fo Borcuteanca. Zicea mama: „Uită-te la Borcuteanca că are numa 2 părechi de poale. Le spăla duminică, da nu erau de cânepă, erau de jolj. Atunci o apărut ceva subțire din magazin. Și era o rușine pă capu ei că era din jolj. Era o pânză subțire, erau mai ușurele, da era o rușine să le porți, zăcea că ești becisnic și sărăntoc. O femeie care era femeie trebuia bine să să poată gospodări în casă, să poată repartiza la toți copiii lucru ce-o avut, ca să-și poată termina problemele casei. Pentru o femeie o fost foarte, foarte greu. Dacă nu o avut ajutoare, nu putea iarna toarce câtă lâna avea de tors. De aceie să făceam clăcile. Eram mică și îmi era groază că nu aveam curent. Mămuca torcea sara, nu mai putea, scăpa fusu jos. Zăce: „M-oi culca, că m-oi scula iar.” Dormea 2, 3, 4 ore, pă la două mă trezăm că-i loampa aprinsă și mămuca torcea din nou. Și așa o mâna tăt cursu săptămânii. Eu și acum fac dantelă, fac costume populare, api până la amiazăț îs cu mâncarea. Omu de la țară nu are stare să șadă.³

³ Performeră Măriuca Bolchiș, 75 ani, Lăpus, 2020.

Ciuma

Auzem mai de demult că mureu oamini de ciumă. Câte 4 – 5 oamini o strâns coale la cruce și di pă ceie uliță și di pă asta. Și să-i ducă odată la cimitir, câte doi, tri dint-o casă. Și api popa o mârș cu câțiva oamini și cu prapori și-o-nconjurat tăt satu. O făcut și Cămașa Ciumii, da nu le-o fo în samă. Până ce n-o înconjurat satu cu prapori, popă și cu rugăciune. O fo popa, oamenii besericii, diac, făt și care o mai cântat în beserică. Și api cu aceia o înconjurat satu roată pă după tâte căsâle. Api pă când o terminat de-nconjurat, api o gătat de murit oamini.

Tuliceasca

Satu o fo hăt mare de la-nceput. Prima dată satu n-o fo aici unde-i acuma. O fo unde-i mănăstirea Tuliceasca pă la 1400 și ceva. Zice că din sat de acolo o vinit doi boi aicia unde-i acuma bisericuța mică monument istoric. O zâs că tăt vineu boii și îi afla culcați acoale c-o fo pădure mare. Și ce știu eu ce feli o fost pă acoale. Și s-o aflat oaricine că acolo ar fi bine să facă o biserică. Masa moșilor și tăpile îs cioplite, făcute din lemnele unde o aflat boii ceia culcați. Pă când vine omu, îi tăt află acoale.

Meștergrinda

Pă sub grinzile ieste era un meștergrindă. Zice că după ce s-o măritat fata, n-o avut voie să treacă cu capu gol de aici dincolo, pă sub meștergrindă, că pățea ceva.

Marsara

Marsara să gânde că putei să ai ceva năcazuri, nu să toarce, fără numa cu clacă. Și vineri sara și marți sara mereu cu clacă și torceau, cu câte o bucătea de caier mereu niște babe la cine era mai năcăjit. Că era câte o femeie cu câte 4-5 bărbați în casă, n-o făcut față sângură. N-o fost în stare a toarce și să mai ajutau. Marți sara să culca mai devreme și să scula până din zăuă. În noapte să scula și lucra ce o avut hia. Pă coptiii mici zice că îi poate împresura Marsara noa, să aivă năcazuri mai mari.⁴

---

⁴ Performeră Palaga Filip, 84 ani, Lăpuș, 2020.

Vrăji

Auzeam pă o mătușă de a me. Când am șezut mai sus, unde amu avem o cabană, zice că o vinit un om de la Băiuț cu ptiedica-n mână de la sanie, până după casă la noi, la nu știu ce Holoboaie. O vinit unu cu grapa-n spate. Pune grapa-n car. Zice că în sus la Simnic o aflat oamenii un ol. Și cum aproptie olu de foc, așe de repide vine omu pă sus. Cum îl depărta de foc, vine normal. Și un coptil o aflat olu vorovind: „Ion, Ion, Ion.” El când l-o aproptiet de foc, el o văzut olu pus pă cuptior. Când l-o aproptiet o auzât c-o vorbit din ol. El l-o aproptiet mai tare. Pă când l-o aproptiet, o zâs și mai repede: „Ion, Ion, Ion.” Și pă când l-o adus, l-o țapat mort în târnaț la babă, cu grapă, cu tăt. L-o adus pé iute. Mie îmi povestea maica mea.

Zăcea tătucu moraru că el o fo la moară în prund unde o fo moară pă apă în centru. Zăce că o luat lapte Sâia Murgului. O stat acolo pă poduri. Era podu de lemn, nu era cum îi amu. Și Opriș din Bodroi cu Simnion a Lupului o fo feciori și o mârș la fete. Și o auzât apa și pă cineva boscorodind sub pod: „De la tâte câte un ptic”, să ieie laptele de la marhăle care or trece pă pod. Și ei o stat după gard. Și o văzut pă Sâia ceie a Murgului dezbrăcată și despletită și și-o luat hainele, s-o îmbrăcat și o mers acasă. Și dimineața bună, Opriș și bunicu o mârș să vadă ce or afla sub pod. O fo feciorani. O aflat sub pod o legătură de fărină, sare, mai multe brozgoane pusă acolo sub pod. Bunicu o adus acasă din legătura ceie. Și n-o lăsat tată-său să deie la marhă, numa la boi. Demult nu erau cai, prindeu boi și vaci la jug și mere și ara. Opriș o dat și la vaci. Și o zâs că duce cu ciubăru laptele din grajd. Femeia prinde un ciubăr de la o vacă.⁵

Auzem pă Grigore a lu Deorde, c-o zâs că p-atunci sta bărbați și sclonță sâmburii, n-ave lucrare, api umbla în povesti, așă unu de la altu. Și api o zâs că Paul a lu Ion și ce știu eu câți o mai fo acolo, o povestit că cineva i-o dat la un prunc de 8-10 ai o botă. Și o zâs că să margă cu bota pă la grajduri pă la oamini și să dăie cu bota păstă pragu grajdului: „Cioropi, cioropi, de la tâte câte un ptic.” Coptilu o zâs: „Cioropi, cioropi, de la tâte tăt.” Pă când o mârș acasă, i-o murit vaca la om că i-o crepat pulpa.⁶

O povestit bătrânii că o trecut pă sub pod și tăt Sâia Murgului făcea acolo sub pod. Ea mulje lapte de la capra de tăiet lemne. N-o avut vacă veci, da ave lapte de dăde conturi la alți uamini. Și omu s-o jucat, o zâs o prostie: „De la tâte câte un strop și de la mine din...” Șî s-o dus acasă și minten, minten o tăt ieșât afară. Până o mârș părinți lu acela care o zâs și i-o descântat Sâia ceie a Murgului până atunci tot o fo musai să margă afară și să tăt facă. Auzâm că și la pod la țăgani o fo nu știu cine, orice Ospățean de aieștia. Că încă aieștia o fo tare drăcoși. O mârș pă acolo și-o văzut o despletită, nu știu pă cine, pă sub pod p-acolo. Tăt zăce nu știu ce. Și cela o zâs că: „și di la mine din...” Pă când o trecut podu l-o și scăpat să margă a pișe lapte. Și-o zâs c-o-nturnat înapoi sub pod la babă și-o apucat-o de cap. Și o scăpat. Înainte când trecei poduri mai ales cu animale, api merei și puneii secure și cuțat împlântat în pământ în capătu podului. Și merei în râu, luai o găleată de apă, făceai semnu

⁵ Performer Nicolae Pop (Dinu), 60 ani, Lăpuș 2020.

⁶ Performeră Palaga Filip, 84 ani, Lăpuș, 2020.

crucii, împlântai cuțatu și săcurea. Și apoi trece oile podu. Și ultimul om care era înapoia oilor, le lua și tău același ritual îl făcea și la capătul podului. Ca să nu să lege nimic, ca să nu poată lua laptili. Chiar dacă era făcut ceva rău. (Nota dinu)

Șezătoarea

Eu am fetit 7 ai. Merem în șezătoare acoale în Dohat. Și am fo fată de 14 ani. Și mai erau acolo fete mari. Ziceu cu fluieru și jucau. Lua fecioru pă fată și o învârté în patru lături, api viné celălalt și o învârté în patru. Pă când o fo la capăt, o gătat cu cele mari, o luat și pă cele mai mici, am fo vo 3, 4 mai mici și am stat colo pă după fiteu pă un scaun. Eu am fost într-un capăt. Și tumna omu meu o fost. Și o jucat tăți, Niculai o jucat cu cele mari. Pă când o ajuns la ieste mici o zâs: „amu mai mereți și voi!” Sub formă că nu îi trebe la el aieste mnici. Eu am fo în cela capăt, am fo mai napoi la joc. Ș-am jucat cu tăți și io cu câți o fo și mai napoi cu el. Și am învârtit în 3 lături și în a patrulea lătore când am învârtit, s-o ploconit cătă ușă, mâna pă ușă și eu subsioară ca bătu iesta. Așé m-o dus susioară și m-o șters în tindă. Ș-api o răs tăți stătuți, cum o știut el să facă hunsfușagu acela. Nu și-o dat sama niciunu cum m-o luat. Mi-o rămas sfetăru, căputu, cușma lui din cap, acolo o rămas și m-o scos în tindă. De-acoale am fo rămasă așă, am tău țânut legătura.

Le videm pă cele mari că făceu să le vie feciorii în șezătoare, când am fo io mai mică. Eu n-am făcut că mie mi-o vinit bugăți. Și torceu din vâvu caierului cum era caierul pă cujeică. Api din vârvu de-acolo torceu cu fusu:

- Ce torci? Ce torci?

- Feciori! De pân tâte șezători! Să n-aivă stare și alinare, până înt-a noastă șezătoare! Și api pune pă o sâtă tortu cela. Și api să puneu două cu spatele cătăolaltă și api dau cu sâta de aicia înapoi la ceielaltă:

Durduluc, butuc,
Pă cutare îl aduc.

Îi zăceu pă nume până zăceu destui. Api mai și vineu, mai mult nu vineu. O fost un fel de circ să nu le fie somn. Că trebuie să toarcă. Api cu tort méréu, mai era Lucreția care vine cu sfetără, cu ștrimflii, cu de aieste. Api până la Crăciun torceu. Trebuia să toarcă lâna, să facă obdele la opinci. Că n-o fost încălțâi. Pă când am ieșit afară, n-am avut cizme și de-acele heredii. N-o fo nici bani, n-o fo nici lucrări, n-ai putut mere la lucru. O fost un bărbat la casă, o trebuit lucru căsî. O trebuit de arat, de cosât, de secerat, de săpat. N-o putut mere de acasă să facă bani pă oriunde. Api c-ai țânut un miel, dițâl, un purcel. Api ai vândut și ai plătit dările. Api ce ț-o rămas te-ai folosit cu acele.⁷

Șezătoare nu să făcea marți sara. Se făcea luna, miercurea și joia. Vinerea să țâne că-i vineri, marți și vineri nu torceam, nu țesam. În rest, marți la zi lucrăm, numai seara se

⁷ Performeră Palaga Filip, 84 ani, Lăpuș, 2020.

respecta. Și sâmbăta după apusul soarelui nu mai lucra nime nimic.

Lăsarea de sec

Apoi la Postu Mare am făcut Lăsare de săc, cu Todoreanu, cu Grigore. Era anumite căs mai mari unde să făcea Lăsarea de săc. Era la Mniculaiu Oneanului, la Ion a Petrii. La Lăsare, venea fecioru după tine acasă și mama făcea plăcintă cu brânză și mai frije carne de porc dacă ave. Că înainte de postu Crăciunului nu și tăie porcu, până de Crăciun. Api la Lăsare mai tăie și găină sau frije un miez de carne de porc și pune între plăcinte. Și făcea niște pancove, gogoșe ori cum le zăc? În tăta forma. Era tri plăcinte, două la ceterași și una la gazda căsii. Cele o trebuie să le dai. O trebuie să-i dai o plăcintă la gazdă c-o fo a ei casa, aceie o fo plata că o lăsat acela feli. Fecioru ducea horincă. Pune drojdie și fărină, în mijlocu fărinii în covată făcei o gropiță și pune drojdia și un miez de apă caldă. Și făceai un miez de adăușag nu în tăta fărina, fără așe cu un ptic de fărină, să dostească. Pă când o dostit, l-ai frământat. Lapte și sămătișă numa în ceva cozonac puneam și un miez de miere. Și la scoverzi. Și și-n cuptiori, în ler. În cuptior că de ler ne-o ferit Dumnezeu până mai nainte. Era la mulți oameni cuptioru în casă și la vatră acoale era un fel de crac cu pticioare și pune oala pă cracu cela și ferbe acoale mânărușă omului. Pirostrie să numea cracu cela. N-o fo fiteu. Pă când am avut fiteu, ai fo ai, do mine. Pune pă dinaintea focului, trăje jaru și mai pune un miez de băț pă jaru cela să-i poată fierbe oala. Și coptiții mici durneu pă cuptiori și pă priciuri.

Vergelul

Făcem și vergel. Era în sara de Crăciun. Zăua venea fecioru cu care ai făcut, cu încă un fecior și o altă fată. Veneau să zăcă căta părinți: „Leși-o?” D-api erai făgăduită de oricând. Așa o fost obdiceiu. Le dădeai de mâncare, mănca, și să duce la ceie fată. Și sara viné fecioru după tine și te ducei la joc, în casa jocului. Ei, în zăua de Crăciun duceu două lităre de horincă fiecare fecior. Și o strânge acolo s-o aivă, să beie câte două păhare de horincă cu tăți aceia. Merei sara și pă la miazănoapte vinei înapoi acasă. Vinei sângură sau vinei cu fecioru înapoi acasă. Și înt-aceie zî nu ducei de mâncare. A doua zî să duce la beserică tăta lumea și fetele și feciorii, cu clop cu zgărzi, fetele cu barșoane și vinei acasă și viné fecioru după tine și méréi la casa ceie acoale. Și jucai, erau și oameni bătrâni, căți încăpeu în casă. Și api dă „Jocu bătrânilor”, părinții, frații jucau mulți. Tineretu să ducé la altă casă cu horincă și bé câte două, tri păhare de horincă, cu tății, cu fete, cu feciori, cu tăta dumnezeirea, căți am fost. Juca câte un joc, două și bătrâni și apoi plecau bătrâni acas. Iarna era mnică, pă la Crăciun îi tare mnică zăua. Și-api pă sară iară merem înapoi. Și-api pă sară viné și mama cu plăcintă cu brânză, mai prăjitură și cozonac ori oriceva că tătuși mai făcei oricevuca de Crăciun. Și carne și o felie de horincă ducé fata. Așa era a doua zi

de Crăciun și a tria zî iar așa. Și pă a patra zî de Crăciun era zî de lucru și pă atuncia nu mai méré că ziné atuncia acasă și feciorii să împărtășau tăt așa câte doi și umblau să cheme bătrânii. C-am avut untieș, c-am avut frate, c-am avut soră, să-i teme pă tăți. Dacă tu meri p-acolo, cheamă pă cutare și pă cutare și așa. Și vineu pă sara bătrânii acolo cu plăcintă, băgau mesele. Și api de la miazănoapte iar méré tineretu înapoi. Api să ducéu bătrânii acasă. Așé o fo vergelu, patru zâle s-o țânut deolaltă. Acolo ai tăt grăpsat la joc. Eu șapte vergele de acele am făcut, 7 Crăciuni. La început am făcut pă drum în jos, după aceia pân nemneși. După aceie cu Costenaș la Oneanu, api la Ion a Hucului, api cu Fernelău, api cu Ion a Pintii. Am făcut două cu omu meu înainte de a mere în cătane. Și l-o operat de hernie și i-o dat scutire și l-o trimis acasă, „mâncăți de la mă-ta 50 de zile, nu v-om da noi de mâncare.” Și-api o vinit acasă Mniculai și nu l-o mai chemat până pă la anu, pă când o fost pân postu Crăciunului pă când să făcé iar vergel. Și l-o chemat și api am făcut cu ieștialalți 4 Crăciuni. Și pă când să vie i-o concentrat încă pă tri luni. Și api eu am țânut legătura cu el pân cărți, ne-am țânut deolaltă. Și pă când o vinit ne-am luat lalolaltă pân ‘58. Să țâné postu. Am tăiet porcu în postu Crăciunului, în săptămâna Crăciunului. După ce o vinit Mniculai la noi de ginere că eu am fo sângură, nu m-am vrut duce de noră, n-o fo fecior în sat după care să vreu să mărg de noră. Nici la nunți pă sate nu mi-o plăcut. Eu numa aici ca codatele în rădăcina hreanului. Aci mi-o plăcut să stau. Și o vinit socru și soacra și tata și mama și io și am tăiet porcu, da am făcut mazăre frecată și tocană și cureti la pomana porcului. Am demnicat cureti morat, am pus oloi de sâmburi pă el. Și de-acela am mâncat, nu am cuștutit porcu că cum îi. Pântru aceie o fo mama lui de bun și așa pă tibzaș. Și veci carnea de porc nu îi așé bună ca la Crăciun. Nu îi așé bun de îl tai amu. Și nici de miel dacă-i tăiet pă la Crăciun, numa atuncia la Paști îi bun. Api nu știu că din ce formă. Oaia pă când îi la toamnă pute a său și a țapti, țaptii put hâd.

Făcém de post picioici, api frigem cureti, hribi, făcém cu păsat sarmale. Api în sarmale puném pui de mazăre, ptitoance uscate. Le uscam și uscate de-acele le puneam de-a moi și le *tăgășem*. Și-api punem ptitoancă, puneam pui de mazăre și floare de soare. Și de-aceie am pus. Tâte laolaltă le-am pus în loc de carne. Puneam puiuc de mazăre grasă, api pă când sierbé, așé de bună era! Floare de soare o măcinat și în moara asta a noastă. O spart-o cătăolaltă, apoi o hopălem cu covata și sâré scorțurile cele. Și punem miezî aceia că rămâné mai mulți. Și ceia îi ptisa și să făcea oloiul. Da am ales puiți de-aceia pă când o fost hospăliți de de-acele. Am ales pui de aceia câte un pumnuc și punem pân păsatu acela. Era tare bun. Făcem oricând, de atunci n-o mai făcut nime.

Rețete culinare

Făcém zămucă acră de dulce. Am fiert carne, stinare, coaste ori ce am siert. Pă când era hiartă, puneam groșior pă ié. La omu meu pă când o vinit la noi o zâs, că nu zamă goală, lui să-i pui or picioici ori orez. Api mai puném hrișcaș. Și tocană să fac cu zamă de șălate îmi place. Mai fac tocană tomnită cu brânză, mai demnic slănină și frig acolo.

Io când am avut lapte, puném sămătișă, o bătem bine, bine frigem slănină, da luam jumerele cele de-acolo să nu mi să înmoaie de ajungeu pân șalate. Și pui coade de ai, nu cățai, numa coade. Da nu le demnic, pui coade mai mari să să frigă și pui fărină și pă când să pârjolește un miezuc fărina ceie, ia culoare un miez, să nu sie așe albă, pui groștioru și un miez de zăr. Și străcur rântașu acela, străcur și brânza ceie, o dau la pui și la găini. Șalatele le-am ales, le-am spălat, le demnic și le zolesc până ce mere zama verde di pă ele, până îs moi înt-un lighean. Cu un miez de sare le zolesc să nu hie amare. Când is mnici tare, atuncia când să fac întâiaș dată, atuncia îs bune. După ce-o mai crescut un miezuc, le-am zolit. Și le-am slobozât acolo și le-am dat un clocot. Mie nu-mi place tuleanu cela mare, o strujăsc di pă frunză, că nu-mi place să-mi zdronțiască pân gură.

Să mai făcé dumineca plăcintă că n-avei timp în cursu săptămânii. Mai făcei carne. N-o fo *mnisărniță* (măcelărie), mai avéi tu un pui. În alte părți era *mnisărniță*, era om angajat și tăie el o oaie, un vițal. Făcém și popricaș de pui. Să frigé și puném smântână, groștior. La noi nu ne-o plăcut cu ceapă. Zdrobdém aiu c-am avut un păhar de-acela de zdrobdit de lemn. Și punem o lingură de unsoare colo și pă când să topté, puném aiu acela să să prăjască un miezuc. Api carnea demnicată și spălată o slobozăm acolo până ce scădé zămuca ceie din ié. Și puném puiu tânăr, de-acela cu carne țapână. Și puném groștior și cu întingală și cu tocană. Ne plăcé, mai ales la nepoții mei.

Spăla maică-mea mațale și ptișca porcului, stomacu să bele. Atâta trebe spălat până dai cu el de părete și stă lipit acolo. Spălau cu zăpadă, cu făină de mălai, cu bicarbonat și cu oțăt. Maică-mea rădé și mațale de călbaș, le întorcé, le spăla tăte huc, alea ce nu-s bezerate. Și fac caltaboș acolo.⁸

Fata Pădurii

Când eram mică, era în Lunca Morii un om bătrân care povestea că el o văzut-o pe Fata Pădurii. O mârș cu oile pă câmp, pă văi, pă Tăfusasca pe-acolo, cum să numește locu. Și o văzut-o. Era anormal de înaltă, de subțire. El s-o speriat, o fugit, o străgat și o apărut un vânt puternic și pă ea n-o mai văzut-o altu.

Postul

Am postit Postu Mare, postu Crăciunului, am postit tăt postu. La sarmale le zăcem *guși de cureți*.

Oamenii bătrâni știeu și respect anumite treburi ca nu cumva să se întâmple vreo nenorocire. În primul rând nu lucram în sărbători. După ce am mers la serviciu, cine o mai ținut cont? Ai mers în tăte zălele. Sunt care țin postu Sfântului Anton, se respectă marțea. Ajuni, postești nouă marți, care cum țaneu. La Paști, bunicii mei zăceu că nu mănâncă de

---

⁸ Performeră Palaga Filip, 84 ani, Lăpuș, 2020.

joi sara până duminică dimineața, când mănâncă pască. Dacă ții ajunu ăsta în 7 ani unu după celălalt, vei ști când mori. Deci ți să prevestește înainte moartea. Mai demult oamenii o fo mult mai credincioși. Degeaba ne ținem noi că suntem nu știu cum. Când am avut 3 ani m-am opărit pă ambele picioare. Și 12 săptămâni nu am mai putut să umblu. Nu erau medici ca acuma. Și bunicii mei fiind credincioși, o zis că dacă Dumnezeu ajută și pot să merg din nou în picioare și mă vindec, vom merge de 7 ori la Nicula pă jos. Acuma sunt mănăstiri pă tot locu. Și nu erau atunci atâtea mijloace de transport. Și am mers pă jos, dacă am promis.

Costumul popular

Era costum de mers la nunți. Fetele mergeau în costum cu roșu. La lucrul câmpului era alt costum făcut, care numa la lucru câmpului să purta. Și aveau în post costume negre și fetele și femeile. Postu e ceva special pentru doliu, mai ales Postu Paștelui. Să încălța cu opinci și ața era din păr de capră răsucit. Și numa unii bărbați știau să facă ața din opinci. Femeile și fetele purtau lat făcut la opinci, la bărbați era rotund împletit din fir de capră. Era fir de ață răsucit și jos avea un ceapău de ptiele și avea un cui, un cârligaș de acățat. Cu cârligu acățai în izmene. Nu existau la femei pantalonii. Eram micuță și mereu la pădure iarna mămuca cu tătuca. Mămuca înaintea vacilor, tătuca în spate. Și treceau prin anumite văi, pân vaduri și cum dădeu vacile cu picioarele, să udau poalele. Venea acasă și erau roșii picioarele, jerunchii, avea numa obdeală de lână. Și o trăit 80 și ceva de ani.⁹ Eram mică și tătuca lucra la pădure, câte șasă săptămâni nu viné acasă. Și o venit o dată și o adus o pereche de bocanci. Mie mi-o fo frică să mă aproptiu de el. Am zâs: „mămucă, ia, concu!” Zăcem de bocanci, nu știam că e încălțăminte și că se poate. Poate am fo și mai înapoiați noi.¹⁰

Bunicii

Bunicu tăta viața lui o umblat cu opinci și obdele, n-o putut purta pantofi. Când o murit i-o făcut la comandă încălțai, ave număr 47, 48. Da la un car de fân să punea înapoia carului și ridica. Era și când să răsturna caru și trebuia să îl pui înapoi pă roate. Duceau chereștea de aici de la Băiuț, că erau gatările pă timpuri ungare. Bunica mea ducea scândură la Baia Mare cu caru cu caii, duceau la Gherla la tren. Dacă i să spărge pă drum o roată, ce forță o avut bunicii noștri, să băga cu spatele sub caru încărcat cu scândură și ridica unu de o parte și una de alta și schimba roata. Nu erau roți de cauciuc, erau roți făcute din lemn. Cred că nu exista sat fără rotar. Și nu erau scule ca acuma.¹¹

---

⁹ Performeră Măriuca Bolchiș, 75 ani, Lăpuș, 2020.

¹⁰ Performeră Măriuca Bolchiș, 75 ani, Lăpuș, 2020.

¹¹ Performer Nicolae Pop (Dinu), 60 ani, Lăpuș, 2020.

Măriuca Bolchiș din Lăpuș; foto: Florin AVRAM

Casă tradițională din Lăpuș; foto: Florin AVRAM